

Oikeutta kaikille alisteisessa asemassa oleville? Katsaus ekofeminismiin ideologiana¹

PIA LUNDBOM

Johdanto

Suomessa ekofeminismi ideologiana ei ole otanut juurikaan tuulta purjeisiinsa. Myöskään ekofeministinen tutkimus ei ole Suomessa tai Pohjoismaissa kovin tunnettua tai sitä ei ole hyödynnetty eri tieteenaloilla (Leppänen 1998, 37; Pietilä 1995, 45; Suutala 1996). Ekofeminismistä kirjoittaneilla on hyvin erilaisia positiioita, eikä ole olemassa mitään yhtä ”oikeata” ekofeminismia. Katarina Leppänen (1998, 37) kirjoittaa, että ekofeminismin laimea suosio Pohjoismaissa voi osaltaan johtua nimenomaan käsitteen hajanaisuudesta. Monissa muissa maissa sen sijaan ekofeminismi eri suuntauksineen on saanut vahvan jalansijan. Tässä katsauksessa käsittelem ekofeminismia ideologiana, ekofeministien käsityksiä ihmisen ja luonnon suhteesta sekä ekofeminismin mahdollisuuksia. Katsaukseni pohjautuu ekofeminismistä julkaistuihin teoksiin ja artikkeleihin.

Vaikka Pohjoismaissa feministinen tai ekofeministinen näkökulma eivät ole saavuttaneet suosiota, se ei tarkoita sitä, että tilanne täällä

olisi sukupuolten tasa-arvon kannalta parempi. Pessimistisesti ajateltuna esimerkiksi politiikassa pohjoismaisten naisten asema on parantunut, mutta naisilla ei silti ole tasavertaista subjektin roolia poliittisina toimijoina tai kansalaisina (ks. esim. Holli 1999, 132). Osa ekofeministeistä kritisoi myös tasa-arvon käsitettä, pitää pyrkimystä tasa-arvoisuuteen riittämättömänä ja näkee tasa-arvotematikan olevan myös patriarkaalisen yhteiskunnan tuotos.

Ekofeminismi alisteisessa asemassa olevien asialla

Radikaali ympäristöideologia, joka ottaa huomioon sekä ekologiset että feministiset huolet nousi globaalista naisliikkeestä 1970-luvulla (Cuomo 1994, 88). Termiä ekofeminismi käytti ensimmäisen kerran Ranskassa Françoise d’Eaubonne 1970-luvun alussa (Merchant 1992, 184). Etenkin Yhdysvalloissa ekofeminismi alkoi kukoistaa 1980-luvulla (Dryzek 1997, 159). Sittenkin ekofeministisiä poliittisiä tapahtumia, konferensseja ja julkaisuja, jotka ovat keskittyneet todentamaan naisten ja muiden alisteisessa asemassa olevien välisiä tärkeitä suhteita, on ilmestynyt ympäri maailmaa (Warren 2000, 21). Käytännössä nimenomaan Yhdysvalloissa ekofeminismi vaikuttaa saaneen eniten jalansijaa.

Ekofeminismi on sekä ideologia että poliittinen ja teoreettinen liike, mutta ei mikään yh-

¹ Tämän katsauksen ensimmäisen version pohjalta alustin 1.12.2000 Suomen Akatemian Kansalaisaktiivismin -hankkeen järjestämässä Kansalaisaktiivismin murroksen maailmassa -seminaarin työryhmässä Naisnäkökulmia ympäristöaktiivisuuteen. Kiitokset kaikille työryhmään osallistuneille vilkkaasta ja hedelmällisestä keskustelusta!

tenäinen yhteiskunnallinen liike tai edes yksi ideologia (esim. Lahar 1991, 42). Usein ekofeminismiiä käytetään kattoterminä ja sen alle yhdistyy erilaisia käytäntöjä ja aatesuuntauksia (ks. Leppänen 1998, 37). Epäoikeudenmukaisia alistussuhteita analysoidessaan ekofeministinen filosofia ammentaa kokemuksiaan niin feminismistä, ekologiasta, ympäristöetiikasta kuin filosofiasta (esim. Salleh 1997, 104; Warren 2000, 43). Feministisistä liikkeistä ainakin liberaalifeminismin, yhteiskunnallisesti suuntautuneen feminismin, sosialistisen feminismin, radikaalifeminismin, marxilaisen feminismin ja kulttuurifeminismin pohjalta on kehkeytnyt ekofeministisen ideologia (ks. Merchant 1996; Warren 2000, 21). Ekofeminismeissä onkin erilaisia painotuksia sen mukaan, minkä feminismin pohjalta ne ovat nousseet.

Esimerkiksi marxilaisesti painottunut ekofeministi pitää työnjakoon, sukupuolittain painotuneisiin aloihin ja palkkaeroihin liittyviä kysymyksiä merkittävinä todisteina naisten alistaisesta asemasta ja näkee luonnon olevan samanlaisessa ”riistotilanteessa” kuin naisten (ks. Warren 2000, 26). Toisaalta yhteiskunnallisesti suuntautuneet ekofeministit näkevät puolestaan luonnon enemmänkin poliittisena kuin ”luonnollisena” kategoriana. He muun muassa tarkastelevat valtaa suhteessa sukupuoleen, rotuun ja eri lajeihin (Plumwood 1992, 10). Ainoastaan kaikkien alistussysteemien lopettaminen tekee mahdolliseksi ekologisen yhteiskunnan, jossa ei mikään valtio tai kapitalistinen talous yritä väärinkäyttää luontoa. Yhteiskunnalliset ekofeministit ottavat myös kantaa taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin hierarkioihin ja tuotantotapoihin (Merchant 1996, 13–14).

Puolestaan kulttuurisesti suuntautuneet ekofeministit näkevät, että luonnolla ja naisilla on erityinen historiallinen suhde ja he hakevat samanaikaista vapautusta sekä luonnolle että naisille suoran poliittisen toiminnan kautta. Kulttuurisesti suuntautuneiden ekofeministien mukaan naisten ja luonnon yhteinen alistusasema pohjautuu miesten toteuttamaan hallintoon. Kulttuurisesti suuntautuneen ekofeminismin tarkoituksena on korjata ekologisia ja muita ongelmia pääsääntöisesti luomalla uusi naisten kulttuuri, joka perustuisi feminiiniin, ei-luonnollisen luonnon, vartalon ja tunteiden uudelleenarviointiin, juhlistamiseen ja puolustamiseen,

mitä kaikkia patriarkaatti on aliarvioinut (Merchant 1996, 5, 10,14; Plumwood 1992, 10).

Eroavaisuuksista huolimatta yhteistä ja keskeistä kaikelle feministiselle ajattelulle on ollut kritiikki naisia alistavaa länsimaista dualismia kohtaan ja halu seksismin lopettamiseen (esim. Warren 1990, 126). Karen Warrenin (2000, 43) mukaan feminismi itsessään on vapautusfilosofia ja puolestaan ekofeministinen filosofia hyödyntää sukupuolianalyysiä tarkastellessaan erilaisia alistavia ismejä. Warren kirjoittaa, että ekofeministinen filosofia ei ole, eikä sen tarkoitus ole olla, pelkkää todellisuuden kuvausta tai faktojen raportointia. Pyrkimyksenä sen sijaan on saada muutettua olemassa olevia rakenteita ja käsitemäärittelyjä. Janis Birkeland (1993, 17–18) jopa määrittelee ekofeminismin feminisminä, joka on viety loogiseen päätepisteeseensä, koska se teoretisoi yksilön, yhteiskunnan ja luonnon väliset monimuotoiset suhteet. Ekofeminismi huomioi siten samanaikaisesti sekä yksilötason että yhteiskunnallisen tason erilaiset heijastumapinnat ja yhtymäkohdat luontoon.

Kaikki ekofeministit ovat yksimielisiä siitä, että on olemassa tärkeitä linkkejä luonnon ja naisten epäoikeudenmukaisen alistamisen välillä, mutta he ovat eri mieltä yhdistävien linkkien luonteesta ja siitä, onko osa näistä yhdistävistä tekijöistä oikeasti vapauttavia tekijöitä vai ko perusteita harmillisten naisstereotyyppien uusintamiseen (ks. Warren 2000, 21). Koska ekofeminismi on niin moniulotteinen ja se voidaan määritellä hyvin eri tavoin, on vaikea sanoa, kuka oikeastaan on ekofeministi. Käytännössä henkilö, jonka ideologisesti voidaan ajatella olevan ekofeministi, ei välttämättä ekofeministiksi itseään määritä. Ulla Anttila (1988, 54) mainitsee esimerkiksi, että moni naisliikkeessä toiminut ydinvoiman vastustaja ei ole välttämättä määrittänyt itseään ekofeministiksi, vaikka aatteellisesti hän sitä olisi ollut mitä ilmeisimmin.

Ariel Sallehin (1997, 108) mukaan on kaksi vaihtoehtoa määrittää ekofeministi. Ensimmäinen tapa määrittellä ekofeministi on subjektiivinen ja heikko. Sen mukaisesti ekofeministi on henkilö, joka kutsuu itseään ekofeministiksi. Subjektiivisen näkökulman mukaisesti ekofeministiksi itseään kutsuva henkilö ei välttämättä toimi konkreettisesti naisten ja luonnon aseman

parantamiseksi, mutta tiedostaa vallitsevan tilanteen ja ongelmakohtat. Toinen tapa Sallehin jaottelussa puolestaan on objektiivinen ja rakenteellinen. Ekofeministi on objektiivisen jaottelun mukaisesti kuka tahansa, joka tekee ekofeministisiä tekoja ja jonka poliittiset toimet tukevat ajatusta, että luonnon ja naisten alistaminen ovat suhteessa toisiinsa. Lyhyesti sanottuna ekofeministi on henkilö, joka osallistuu eri poliittisilla areenoilla naisten ja luonnon aseman parantamiseen.

Nainen ja luonto

”Olemme kalliit, olemme maata; olemme puita, jokia, tuulta; lennätämme linnut, nuo linnut; olemme lemmiä, muuleja, hevosia, olemme Kiinteät aineet, syyt ja seuraukset, ennalta määräytyminen ja puolueettomuus, sanotaan ovat mennyttä, ainetta. Olemme lihaa, hengitämme, olemme Äiti Maan ruumis – ja alamme puhua” (Griffin 1992, 49).

Susan Griffinin teos *Nainen ja luonto – sisältä kumpuaa karjahdus* (1992) nostaa esille sen, miten yhtäältä länsimaissa ihminen on asettanut itsensä luonnon yläpuolelle ja toisaalta miten mies on asettanut itsensä naisen yläpuolelle. Myös Val Plumwoodin (1992, 8) mukaan nainen ja luonto-suhdetta ei voi jättää feminismissä tarkastelun ulkopuolelle, vaan se pitää nähdä keskeisenä feministisenä kysymyksenä. Yhdistävänä tekijänä eri ekofeministisille ajattelumalleille onkin se, että ekofeministien mielestä naisten ja luonnon hallinnan välillä on tärkeä linkki (Davion 1994, 8; Leppänen 1998, 37).

Lausetta ”luonto on feministinen kysymys” voitaisiinkin Karen Warrenin (2000, 1) mukaan kutsua ekofeminismin iskulauseeksi. Warrenin mukaan jokin asia on feministinen kysymys, jos sen ymmärtäminen auttaa ymmärtämään myös naisten sortoa, alistamista tai hallintaa. Ekofeministien mukaan puut, vesi, ruuan tuotanto, eläimet, myrkyt ja yleisesti ottaen luontoon kohdistuva epäoikeudenmukainen alistaminen ovat feministisiä kysymyksiä, koska niiden ymmärtäminen auttaa ymmärtämään naisten ja muiden alistaisessa asemassa olevien ”toisten” välisiä suhteita. Osa ekofeministeistä liittääkin myös eläinten oikeudet keskeiseksi osaksi ideologiaansa. Esimerkiksi Maria Suutalan (1996,

36) mukaan olennainen osa ihmisen luontosuhdetta on suhteemme eläimiin. Sekä naiseus että eläimellisyys ovat määrittäneet kielteisesti ja tuottaneet kielteisiä identiteettejä. Ekofeministiset eläinoikeustoimijat nostavat pohdinnoissaan esille, että tehomatalous, eläinkokeet, metsästys ja lihansyönti ovat myös sidoksissa patriarkaalisiin käsitteisiin ja käytäntöihin (Warren 2000, 25). Eläimille ei haeta kuitenkaan tasavertaista asemaa ihmisten kanssa, vaan oikeudenmukaisempaa kohtelua.

Ekofeministisen politiikka-analyysin peruspremissi on se, että ekologinen kriisi on eurosentrisen, kapitalistisen ja patriarkaalisen kulttuurin tuotos, joka pohjautuu luonnon alistamiseen ja naisen alistamiseen ”luontona” (Salleh 1997, 12–13). Ekofeminismin mielenkiinnon kohteena voivat olla esimerkiksi väestönkasvu, globaali talous, nälänhätä tai kodittomuus (esim. Gaard 1993, 3). Käytännöllisellä tasolla ekofeminismi voi mahdollistaa ympäristöä käsittelevän teorian ja käytännön yhdistämisen ja kehittää uusia strategioita yhteiskunnalliseen muutokseen (Birkeland 1993, 16).

Val Plumwoodin (1992, 8) mukaan nykyisin ymmärretään se, että länsimainen järjen käsite, joka identifioi maskuliinisuuden rationaalisuuden kanssa ja feminiinisuuden luonnon kanssa, on tarjonnut merkittävän perustan naisten alistamiselle länsimaissa yhteiskunnissa. Rationaalisuus on siten nähty luonnollisuuden vastakohtana. Ekofeministien näkemyksen mukaisesti luonnon hyväksikäyttöä ei voida lopettaa ilman ihmisten alistamisen lopettamista ja päinvastoin (Birkeland 1993, 19). Ekofeminismi väittää, että mikään yritys vapauttaa naiset tai mitä tahansa alistainen ryhmä, ei onnistu ilman tasavertaista yritystä vapauttaa luonto. Ekofeminismin peruspremissi on se, että ideologia joka hyväksyy erilaiset alistussuhteiden muodot, on sama ideologia, joka sallii luonnon alistamisen (Gaard 1993,1). Ekofeminismi haakeekin loppua kaikille epäoikeudenmukaisille alistussuhteille.

Luonnon käsite on tuottanut yhden päävälineen ”pitää naiset paikallaan” (vrt. Plumwood 1992, 8; Salleh 1997, 12–13). Naisten on nähty olevan enemmän sidoksissa luontoon kuin ”ihmiss maailmaan”. Karen Warren kirjoittaa (2000, 58), että luonto on yhteiskunnallisesti, historiallisesti ja materiaalisesti rakenteistunut.

Luonto ei ole mikään staattinen tila, vaan sillä on omat merkityksensä esimerkiksi erilaisissa yhteiskunnissa tai eri etnisten ryhmien keskuudessa. Luonnon käsite muotoutuu ihmisten arvojen, uskomusten, käsitysten ja asenteiden mukaisesti, erilaiseksi eri kehyksissä. Ekofeministien mielestä feministinen näkökulma auttaa paremmin ymmärtämään ihmisten luontoon kohdistamaa dominointia ja samalla feministinen näkökulma on välttämätön syvemmän ympäristöetiikan sukupolvelle (Davion 1994, 8).

Ekofeminismin mukaan moraalisen havaitsemisen ja ajattelun laiminlyönti, joka on nähtävissä ihmisen suhteessa luontoon, voidaan yhtä lailla nähdä naisen ja miehen suhteessa (esim. King 1991, 75). Val Plumwood (1995, 156) kirjoittaa, että kuten ekofeminismi painottaa, länsimainen ajattelu on tuottanut meille muun muassa vahvan ihminen-luonto-dualismin. Dualistisessa miesten maailmassa naisen nähdään olevan miestä vähäisempi, alempiarvoisempi ja eläinten olevan vielä naistakin alempana. Sitä kautta feministien, jotka pyrkivät vaikuttamaan alisteisten suhteiden purkamiseen, on sängen luontevaa naisten oikeuksien ohella edistää myös eläinten oikeuksia ja luontoystävällisyyttä.

Roger J. H. King (1991, 76) jakaa ekofeministit essentialisteihin ja konseptualisteihin sen mukaan, miten ekofeministit ovat käsitelleet ihmisen ja luonnon suhdetta. Osa ekofeministeistä seuraa essentiaalista strategiaa ja sen mukaisesti väittää, että naiset ovat lähempänä luontoa kuin miehet ja sen vuoksi naisilla on paremmat edellytykset välittää luonnosta (King 1991, 76). Vastapainoksi osa ekofeministeistä käsittelee ympäristöetiikkaa konseptuaalisen strategian mukaisesti. Heidän mukaansa ekofeministisen ympäristöetiikan täytyy oikaista patriarkaalisesta kulttuurin käsitteellinen vastakkainasettelu, jossa mies ja kulttuuri nähdään osana samaa kategoriaa ja vastaavasti nainen ja luonto osana toista kategoriaa. Edellä mainitut molemmat ekofeminismin suunnat olettavat, että ympäristöetiikka hyötyy ihmisen ja luonnon suhteen teoretisoinnista, omakohtaisista kokemuksista ja huolenpitoon liittyvän käsitteistön hyödyntämisestä.

Catherine Roach tarkastelee (1991) naisen ja luonnon suhdetta kahdella eri tavalla. Ensimmäkin Roach tarkastelee luonnon suhdetta äitiy-

teen. Roach (1991, 48) nostaa esille kysymyksen, että miten ”äiti” ja maapallo ovat käsitteellisesti sidoksissa toisiinsa. Maapallo tai luonto terminä sopii hänen mielestään äiti-metaforaan, koska luonnosta saadaan erilaiset elämän edellytykset (mm. happi, ruoka, vesi) ja luonnonvarat. Luonto, maa tai ympäristö on Roachin mukaan (1991, 48) varmasti elämää antava ja elämää ylläpitävä, aivan niin kuin äitimekin ovat olleet ja ovat. Äiti patriarkaalisessa kulttuurissa on se, joka huolehtii arjen rutiineista ja perustarpeiden tyydytyksestä ilman huolenpidon kohteena olevalle aiheutuvia kustannuksia (Roach 1991, 49). Roachin mukaan ympäristöliikkeen ei pitäisi ajatella ainakaan tällä tavoin; että ympäristöltä ja ympäristöstä saa kaiken, ehdoitta.

Toisena mahdollisuutena naisen ja luonnon suhteen tarkastelulle on Roachin mukaan (1991, 50) käsitellä sitä, miten naiset kokevat suhtensa luontoon. Roach (1991, 50) kirjoittaa, että paljon työtä on tehty feministisen ja ekofeministisen teorian piirissä sen dokumentoimiseksi, kuinka naiset on perinteisesti mielletty lähemmäksi luontoa ja miehet lähemmäksi kulttuuria ja kuinka naiset patriarkaalisessa kulttuurissa ovat kärsineet näistä lähtökohdista. Eri feministien ja ekofeministien perusargumentti on, että patriarkaalisessa kulttuurissa, silloin kun naisten nähdään olevan lähempänä luontoa kuin miesten, naiset väistämättä nähdään vähemmän merkityksellisinä ihmisinä kuin miehet (Roach 1991, 51). Samalla, vaikka tiedämme ihmiselämän pohjautuvan luontoon, mielämme luonnon elottomaksi koneeksi.

Katarina Leppäsen (1998, 39) mukaan ekofeminismi, joka kyseenalaistaa sekä miehen että naisen roolin länsimaisessa suhtautumisessa luontoon, pyrkii hajottamaan hierarkkisen dualistisen maailmankuvan samalla kun se pyrkii kunnioittamaan erilaisuutta. Perinteisten ajattelumallien kumoaminen on yksi ekofeminismin keskeinen tavoite. Naisen ja luonnon aseman parantaminen kulkevat ekofeminismin mukaan käsi kädessä. Kuitenkin esimerkiksi King (1991, 80) nostaa esille kysymyksen, mistä ”luonnosta” ekofeminismi välittää ja on kiinnostunut.

Vallan ja etuoikeuksien kasaantuminen

Karen Warren kirjoittaa (2000, 64), että ekofeministinen filosofia keskittyy usein kritisoiamaan patriarkaalisuutta. Warren käyttää termiä patriarkaalisuus kuvaamaan systemaattista miesten instituutioiden (roolit, positiot, politiikat jne.), ajattelutapojen tai käyttäytymisen kautta naisiin kohdistamaa alistamista, joka kasaa valtaa ja arvostusta miehille. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö naisilla patriarkaatissa olisi valtaa, vaan enemmänkin sitä, että naiset ryhmänä on suljettu pois etuoikeutetuista poliittisista ja taloudellisista valtainstituutioista.

Ekofeministinen filosofia käsittelee institutionaalisia valtarakenteita ja etuoikeuksia, eikä se niinkään kohdistu yksittäisten henkilöiden tekemisiin tai tekemättä jättämissiin. Ekofeministinen filosofia ei oleta, että ainoastaan miehet ovat ongelma tai että kaikki naiset ovat ratkaisu parempaan. Ekofeministinen filosofia keskittyy nimenomaan epäoikeudenmukaisiin valta- ja etuoikeusrakenteisiin, etenkin patriarkaaliin ”ylemmät” ja ”alemmat”- jaotteluihin, kuten myös aktuaalisiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, joissa ”ylemmät” hyötyvät näistä epäoikeudenmukaisista jaotteluista.

Ekofeministinen filosofia ei kuitenkaan ole ainoastaan epäoikeudenmukaisen systeemin ymmärtämistä ja analysoimista, vaan se pyrkii myös saamaan molempiin ryhmiin kuuluvat mukaan henkilökohtaiseen ja poliittiseen toimintaan alistussuhteiden purkamiseksi. Etuoikeudet voivat erilaisissa tilanteissa kasaantua eri tavoin iän, luokan ja rodun mukaisesti, ja erilaisilla ”ylempiin” kuuluvilla on erilaisia valta-asteita ja etuoikeuksia eri kulttuurisissa konteksteissa (ks. Warren 2000).

Ekofeminismi ottaa kantaa feminismiin moisiin perinteisiin kysymyksiin, kuten työmarkkinoiden segmentoitumiseen, naisen asemaan perheessä ja naisen hoivarooliin. Plumwoodin (1986, 120) mukaan perinteisesti sekä luonnon että naisten roolit on käsitetty instrumentaalisiksi: molempia on arvotettu sen mukaisesti, kuinka paljon hyötyä niistä on toisille. Tämä näkyy esimerkiksi työmarkkinoilla. Ekofeministien mukaan nykyisessä postmodernissakin maailmassa naisten ja miesten mahdollisuudet ja rajat ovat erilaisia. Warrenin mukaan (2000, 45) ei voida tehdä ekologisesti täydellisiä pää-

töksiä tai noudattaa ekologisesti täydellistä elämäntapaa tämänhetkisten epätasa-arvoisesti ja kautuneiden institutionalisoituneiden rakenteiden vuoksi. Kun institutionaaliset rakenteet itessään ovat epäoikeudenmukaiset, on vaikeaa tehdä täysin oikeudenmukaisia ratkaisuja niiden sisällä.

Intialainen Vandana Shiva (Mies ja Shiva 1994, 166) kirjoittaa, että vaikka naiset työskentelevät perheidensä ja yhteisöjensä säilyttämiseksi ja ylläpitämiseksi, suurin osa siitä, mitä he tekevät, ei ole palkkatulona arvotettua. Siten työ jää jonnekin piiloon, taakse, ilman sille kuuluvaa arvostusta. Kotivanhemmuuden avulla kuitenkin osaltaan tuotetaan lapsille turvallinen kasvualusta. Lapsen oikeus on kasvaa turvallisissa ja lapsen kehityksen kannalta hyvissä olosuhteissa. Lapsilla on myös oikeus syntyä maailmaan, jolla on tarjottavanaan ”johtain”, kuten kohtuullisia lupauksia tulevaisuudesta.

Uudenlaista kosmologiaa?

Ekofeminismi haluaa purkaa ja poistaa olemassa olevat epäoikeudenmukaiset alistussuhteet ja puolustaa heikommassa asemassa olevia. Ekofeminismin tavoitteena on saada nostettua alistteisessa objektin asemassa olevat ”toiset” tasa-vertaisiksi toimijoiksi parempiosaisten kanssa. Ekofeminismi itessään on saanut paljon kritiikkiä osakseen. Käsitteellinen epäselvyys on yksi keskeisistä ekofeminismin ongelmakohtista, ekofeminismiä ideologiana ja filosofiana on vaikea määritellä ja rajata (ks. esim. Leppänen 1998, 37). Ekofeminismiä on muun muassa kritisoitu perusteettomaksi ja rationaalisen ajattelun vastakohtaksi (ks. Buege 1994, 44). On sanottu, että ekofeminismi perustuu siihen dualistiseen maailmaan, mikä on sen kritiikin kohteena. Tähän kritiikkiin esimerkiksi Janis Birkeland (1993, 21) vastaa kirjoittamalla, että väärinkäsitys johtunee siitä, että ekofeministit ovat ehdottaneet patriarkaatille, että vaihtoehtoja on olemassa. Ekofeminismi ei kuitenkaan ole vaatinut esimerkiksi matriarkaattiin siirtymistä, vaan hakenut nykyistä oikeudenmukaisempaa järjestelmää ja alistussuhteiden purkua.

Ekofeminismin analyysin kohteeksi joutuvat länsimaisen filosofian ylläpitämät dualistiset käsiteparit nainen-mies, naisuus-mieheys sekä

luonto-järki, mutta analyysien metodit ja tulokset vaihtelevat suuresti (Leppänen 1998, 37). Kritiikin kohteena on ollut se, että ekofeminismi ei ole kyennyt tai onnistunut ehdottamaan mitään selkeätä, käyttökelpoista omaa eettistä linjaustaan tai konkreettisia toimintaohjeita (Buege 1994, 45). Ekofeminismiä on kritisoitu myös siitä, että se puhuttelee naisia homogeenisenä ryhmänä. Esimerkiksi Huey-li Li (1993, 280) kirjoittaa, että ekofeminismin analyysit perustuvat lähinnä länsimaiseen kulttuuriin. Lin mielestä ekofeministien väitteitä heikentääkin globaalin kulttuuritietoisuuden puute ekofeminismin teoretisoinnissa. Ekofeminismi ei kuitenkaan pidä naisia homogeenisenä joukkona, vaan tiedostaa luokkaan, rotuun ja kulttuuriin sidonnaiset tekijät (ks. esim. Birkeland 1993, 21).

Mitä annettavaa ekofeminisminä on tai voisi olla luontosuhteen, naisen aseman tai vaikkapa hoivatyön tarkastelulle? Mies ja Shiva (1994, 6) kirjoittavat, että ekofeministinen näkökulma esittää tarpeen uudelle kosmologialle ja uudelle antropologialle, joka tunnustaa että elämää luonnossa, siis myös ihmisten osalta, ylläpidetään kaikin muodoin yhteistyön ja keskinäisen huolenpidon ja rakkauden avulla. Jokainen ihminen on sidoksissa toisiin, on erilaisen yhteisöjen jäsen, aina ja tahtomattaankin (King 1991, 78). Erilaisuuden vakavasti huomioon ottaminen ympäristöetiikassa tarkoittaa sen tunnustamista, että meidän moraaliset sidoksemme nousevat omista sidoksistamme sekä sosiaaliseen että ei-humaaniin kontekstiin, jossa elämme (King 1991, 79).

Kuitenkaan kyse ei ole ainoastaan naisen asemasta, vaikka se on edelleenkin akuutti kysymys. Ekofeminismi on holistinen lähestymistapa alistussuhteiden kaikkiin muotoihin – sukupuoleen, rotuun, lajiin – ei siis ainoastaan kampanja naisten puolesta (Salleh 1997, 109). Kehittyneissä yhteiskunnissa ekofeminismi on eräänlaista refleksiivistä antropologiaa naisille ja miehille. Jos sen tarkoituksena on tuottaa feminististä tietoisuutta ympäristöliikkeeseen, sen tarkoituksena on myös tuoda ympäristötietoisuutta feminismiin (Salleh 1997, 114). Ekofeminismi voi samalla toimia hierarkioiden murtamisen välineenä (ks. Leppänen 1998, 42).

Ekofeminismi on prosessi, ekofeministeille arvot ja toiminta ovat toisistaan erottamattomia

tekijöitä. Tämän periaatteen mukaisesti ekofeministi ei voi olla toimimatta, olla huolissaan tekemättä mitään (ks. Birkeland 1993, 19). Kriittisten silmälasien avulla tarkasteltuna ekofeminismistä voi löytyä murusia alisteisten suhteiden purkamiseen. Ymmärtääkseni ekofeministin toiminta poliittisilla areenoilla tarkoittaa niin elämänpolitiikkaa (arjen tasolla tapahtuvia valintoja), ruohonjuuritason toimintaa kuin osallistumista puoluepolitiikkaan. Siten ekofeminismi itsessäänkin on poliittinen projekti.

LÄHTEET

- Anttila, Ulla. 1988. *Vapaus, ekologia ja tasa-arvo*. Porvoo: Perusta ja WSOY.
- Birkeland, Janis. 1993. *Ecofeminism: Linking Theory and Practice*. Teoksessa Greta Gaard (ed.), *Ecofeminism: Women, Animals, Nature*. Philadelphia: Temple University Press.
- Buege, Douglas J. 1994. *Rethinking Again: A Defense of Ecofeminist Philosophy*. Teoksessa Karen J. Warren (ed.), *Ecological Feminism*. London: Routledge.
- Cuomo, Christine J. 1994. *Ecofeminism, Deep Ecology, and Human Population*. Teoksessa Karen J. Warren (ed.), *Ecological Feminism*. London: Routledge.
- Davion, Victoria. 1994. *Is Ecofeminism Feminist?* Teoksessa Karen J. Warren (ed.), *Ecological Feminism*. London: Routledge.
- Dryzek, John S. 1997. *The Politics of the Earth: Environmental Discourses*. London: Oxford University Press.
- Gaard, Greta. 1993. *Living Interconnections with Animals and Nature*. Teoksessa Greta Gaard (ed.), *Ecofeminism: Women, Animals, Nature*. Philadelphia: Temple University Press.
- Griffin, Susan. 1992 (1978). *Nainen ja luonto – sisältää kumpuaa karjahdus*. Suom. Kaija Anttonen. Vaasa: Oy Kirjapaino Ab.
- Holli, Anne Maria. 1999. *Politiikan tutkimus ja naisen paikka? Katsaus naisia ja politiikkaa koskevan tutkimuksen tilaan Suomessa*. *Politiikka* 41:2, 125–135.
- King, Roger J. H. 1991. *Caring about Nature: Feminist Ethics and the Environment*. *Hypatia* 6:1, 75–89.
- Lahar, Stephanie. 1991. *Ecofeminist Theory and Grassroots Politics*. *Hypatia* 6:1, 28–45.
- Leppänen, Katarina. 1998. *Ekofeminismin mahdollisuudet feministisenä kritiikkinä*. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 11:3, 37–42.
- Li, Huey-li. 1993. *A Cross-Cultural Critique of Ecofeminism*. Teoksessa Greta Gaard (ed.), *Ecofeminism: Women, Animals, Nature*. Philadelphia: Temple University Press.
- Merchant, Carolyn. 1992. *Radical Ecology: The Search for a Livable World*. London: Routledge.
- Merchant, Carolyn. 1996. *Earthcare: Women and the Environment*. New York: Routledge.

- Mies, Maria ja Shiva, Vandana. 1994. *Ecofeminism*. 2. painos. Halifax: Fernwood Publications.
- Pietilä, Hilikka. 1995. Tieteellinen vallankumous tässä ja nyt. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 8:4, 40–47.
- Plumwood, Val. 1986. Ecofeminism: An Overview and Discussion of Positions and Arguments. *Australian Journal of Philosophy*, Supplement, 64: 120–138.
- Plumwood, Val. 1992. Feminism and Ecofeminism: Beyond the Dualistic Assumptions of Women, Men and Nature. *The Ecologist* 22:1, 8–13.
- Plumwood, Val. 1995. Nature, Self, and Gender: Feminism, Environmental Philosophy, and the Critique of Rationalism. Teoksessa Robert Elliot (ed.), *Environmental Ethics*. London: Oxford University Press.
- Roach, Catherine. 1991. Loving Your Mother: On the Woman-Nature Relation. *Hypatia* 6:1, 46–59
- Salleh, Ariel. 1997. *Ecofeminism as Politics: Nature, Marx and the Postmodern*. New York: Zed Books.
- Suutala, Maria. 1996. Naiset ja muut eläimet. Ihmisen suhde luontoon länsimaisessa ajattelussa. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 9:2, 35–38.
- Warren, Karen J. 1990. The Power and the Promise of Ecological Feminism. *Environmental Ethics* 12:12, 125–146.
- Warren, Karen J. 2000. *Ecofeminist Philosophy: A Western Perspective on What It Is and Why It Matters*. New York: Rowman & Littlefield.